

HUR ARBETA MED KYRKANS KLIMATPROGRAM I FÖRSAMLINGEN?

Studiematerial för församlingarna

Publicerat av Kyrkans central för det svenska arbetet
Helsingfors
November 2009

Introduktion

På Bibelns första sidor får människan av Gud uppdraget att ta hand om den goda skapelsen. Frågan om hur vi i det förflutna har uppfyllt och hur vi i dag skall uppfylla den här uppgiften är ytterst aktuell. Kristendomens roll i sammanhanget är tvetydig: å ena sidan finns betoningen av ansvar, ödmjukhet och omsorg, å andra sidan anses skapelseberättelsen även ha bidragit till en hierarkisk överordning mellan människa och övrig natur.

Den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland har sedan 1980-talet allt aktivare engagerat sig i miljöetiska frågor. Ett viktigt steg togs då kyrkans klimatprogram godkändes i juni 2008. Kyrkans uppgift sägs vara att kritiskt granska hur den egna teologiska traditionen har inverkat på samhällsutvecklingen, samt att aktivt lyfta fram andra aspekter ur denna tradition som försvarar och skyddar livet på vår planet.

Det kristna budskapet och dagens ekologiska utmaningar

Klimatprogrammets ambition är att tolka det kristna budskapet i ljuset av dagens ekologiska utmaningar så att människors attityder och livsstil skulle påverkas. Ifråga om den etiska argumentationen följer klimatprogrammet den förståelse av luthersk social etik som har präglat vår kyrkas ställningstaganden i samhällsfrågor under de senaste decennierna. Utgångspunkten är en ödmjuk medvetenhet om att kyrkan inte besitter några uppenbarade lösningar på aktuella samhällsproblem. Kyrkans uppgift är att påminna människorna om den naturliga lagens krav, som kommer till uttryck bl.a. i den gyllene regeln och det dubbla kärleksbudet. Vår kristna tros bidrag till dessa frågor handlar om att den ger motivation, kraft och hopp om att det verkligen är möjligt att åstadkomma förändringar.

Människans ansvar för naturen förankras i Bibeln

I klimatprogrammet förankras miljöetiken och människans ansvar för naturen i Bibeln genom hänvisningar inte bara till texter som anknyter till skapelsen, utan även till andra texter som på olika sätt framhåller människans ansvar. Vidare argumenterar man för att Bibeln även i en mer generell mening kan förse människan med inspiration och förmåga till förändring.

I de teologiska motiveringarna anknyter klimatprogrammets författare till den lutherska traditionen, med en tydlig trinitarisk fokusering. Genom att utgå från trons mest centrala föreställning, gudsbilden, vill man visa att frågan om människans ansvarsfulla livsstil är av central betydelse i kristen tro. Vidare framhålls att Gud inte är aktiv i naturen bara genom skapelsen, eftersom även frälsningen och den heliga Andens förnyande närvaro i allra högsta grad också berör människans relation till naturen.

En förutsättning för trovärdighet är kyrkans egen ansvarsfulla livsstil

Den lutherska socialetiken har ibland kritiserats för att göra tron till någonting osynligt och privat. Eftersom gärningarna inte har någonting med rättfärdiggörelsen att göra, och eftersom den kristna tron inte antas tillföra någon ny etisk kunskap, blir trons frukter en fråga av sekundär betydelse. För att kunna utveckla en luthersk miljöetik bör detta förändligande av tron övervinnas.

Idag framhålls allt oftare behovet av att tron blir synlig och konkret i gudstjänst, kristen gemenskap och i vårt sätt att leva tillsammans i vardagen. Vårt engagemang för naturen handlar om ett förkroppsligande av tron: dels genom att vi lär oss att känna igen Gud i livets rikedom och mångfald, dels genom att vi låter vår egen tro bli levande och synlig i ett ansvarsfullt umgänge med den övriga skapelsen.

En förutsättning för att kyrkans röst i miljöfrågor skall vara trovärdig är att kyrkan i sin egen undervisning och verksamhet förverkligar en ansvarsfull livsstil. I klimatprogrammet framhålls att kyrkan ännu i dagens sekulariserade samhälle har möjlighet att påverka människors värderingar, och man för fram en lång rad rekommendationer för såväl enskilda kristna som församlingarna och kyrkans övriga administrativa enheter. Till sitt innehåll avviker dessa rekommendationer naturligtvis inte från den information som olika miljöorganisationer förmedlar, men det är ju inte heller avsikten. Poängen är att knyta samman dessa praktiska råd med en teologisk analys av varför det är nödvändigt att vi som kristna och kyrka tar vårt ansvar i denna fråga. Det förhållningssätt som programmet förordar sammanfattas i orden tacksamhet, respekt och måttfullhet.

Björn Vikström

STUDIEMATERIAL FÖR FÖRSAMLINGARNA

Arbetsmaterialet är utarbetat för att användas i församlingarna. Det omfattar förslag på olika temahelheter, som kan tas upp antingen som en serie diskussioner för alla intresserade eller specifikt med de yrkesgrupper och förtroendevalda som direkt berörs av de föreslagna praktiska åtgärderna.

Materialet är tänkt som underlag för diskussionsledaren och alla sidohänvisningar refererar till Klimatprogram för Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland (publikation 2008:3).

Materialet är utarbetat av Björn Vikström på initiativ av Miljöarbetsgruppen i Borgå stift, Kyrkans central för det svenska arbetet.

DEL 1. Varför behöver kyrkan ett eget klimatprogram?

Utgångspunkter:

- Det är en fråga som sysselsätter och oroar oss människor i dag.
- Vår kyrka har traditionellt betonat de kristnas samhällsansvar.
- I Bibeln ges människan uppdraget att vårda och bruka jorden.
- Bibeln och vår kyrkas teologiska tradition erbjuder oss resurser för att reflektera över en ansvarsfull livsstil.

Läs detta:

- Klimatprogrammet s. 8-9 samt kapitel 1. Inledning (samt vid behov de länkar som räknas upp på s. 14)
- Klimatprogrammet delkapitel 2.1. Kulturhistorisk översikt: Hur har den västerländska människans relation till naturen utformat sig?

Frågor att diskutera:

- Hur tycker ni att människans relation till naturen förändrats? Har den blivit allt mer arrogant? Varför?
- Vilken roll har Bibeln och kristendomen eventuella spelat i denna utveckling? Ser vi människan som skapelsens härskare eller som en egoistisk eller ansvarsmedveten förvaltare?
- Vilken relation till naturen har den finländska/finlandssvenska kulturen och livsstilen? Kyrkans vill å ena sidan vara solidarisk med en landsortsbefolkning som försöker få sin utkomst av jordbruk, fiske och pälsnäring, å andra sidan finns insikten om att många näringar är skadliga för miljön. Diskutera om de lokala näringarna är hållbara och i vilken mån församlingen kan verka för att framhålla miljöaspekterna.

DEL 2. Bibeln som källa för miljöansvar och förnyelsevilja

Läs detta:

- Delkapitel 2.2. Bibeln som källa för miljöansvar och förnyelsevilja.

Frågor att diskutera:

- Kapitlet innehåller flera bibelställen. Välj ut dem som du tycker att är särskilt intressanta och betydande och använd dem som underlag för diskussionen.
- Skapades jorden för människans skull eller står människan på samma plan som andra levande varelser?

- Hur ser ni på förhållandet mellan evolution och kristendom?
- Teocentrisk, antropocentrisk, ekocentrisk: är det Gud, människan eller naturen som står i centrum i dag? Hur borde det vara?
- Kan en miljöetik vara annat än människocentrerad, antropocentrisk, då det handlar om människors diskussioner om hur människan borde handla?
- Vad menas med att skapelsen är helig?
- På vilket sätt är Gud närvarande i naturen? Skiljer sig denna närvaro från hur Gud kan vara närvarande t.ex. i vår medmänniska, i våra hem och i kyrkan?
- Är människan förvaltare av och/eller skapelsens härskare?
- Vad är skillnaden på ekologisk kunskap och ekologisk vishet?
- Vilket är förhållandet mellan eskatologiska visioner om jordens undergång (och en ny jord) och miljöengagemang? ("Himmel och jord må brinna, höjder och berg försvinna...").

DEL 3. Luthersk miljöteologi och miljöetik

Läs detta:

- Delkapitel 2.3. Teologiska och etiska grunder för kyrkans klimatprogram. (Se även inledningen till detta studiematerial.)

Frågor att diskutera:

3.1. Guds bilden (s. 32-37)

Genom att välja en trinitarisk utgångspunkt vill författarna understryka att vår relation till miljön berör alla personer i treenigheten: skapelse, frälsning och helgelse.

Skaparen

Gud finns närvarande i allt skapat, som återspeglar Guds helighet.

- Men hur skall man förhålla sig till livets kretslopp: äta eller bli uppäten. Är också detta uttryck för Guds vilja?
- Finns det en förebild av harmoni och ömsesidigt beroende i naturens kretslopp?
- I vilken mån kan vi finna etiska förebilder i naturen, utan att romantisera den till ett slags gullig Disney-värld, där djuren talar och uppför sig som människor?
- Naturlig lag, samvetet, den gyllene regeln: är dessa gemensamma för alla människor, oberoende av livssyn och religiös tro? Hur påverkas de av syndafallet?

Frälsaren

- Till omvändelsen i kristen bemärkelse hör element av ånger, förlåtelse, bot och bättring: kan dessa också tillämpas?
- Behöver vi som kristna en ekologisk omvändelse?
- Vad har förlåtelsens möjlighet för betydelse för vår relation till naturen?
- Jesus säger att vi kan möta honom i våra minsta systrar och bröder. Kan detta också tillämpas på skapelsen?
- I Romarbrevet talas om att hela skapelsen längtar efter befrielse. Hur förstår du det här? (Rom 8:19-22)
- Är död och förgänglighet någonting ont eller en naturlig del av livet?
- Jesus ger oss många exempel på ett liv i enkelhet, fattigdom, barmhärtighet och offer. Vilken betydelse kan detta ha för behovet att finna en miljövänligare livsstil?

Anden

- En av Andens uppgifter är heliggörandet, gudomliggörandet, av människan. Den här tanken är viktig i synnerhet inom ortodox teologi, medan vi i vår lutherska tradition mera har framhållit människans karaktär av att samtidigt vara rättfärdig och syndare. Vad skulle det innebära att säga att människans uppgift är att bli mer lik Gud?
- Anden är ett uttryck för Guds osynliga närvaro i vår värld. Kan man tala om att Guds ande är en livskraft, som upprätthåller universum, eller leder det oundvikligen till panteism?
- Enligt vår tro är det Anden som upprätthåller gemenskapen både i treenigheten och i kyrkan. Vilken roll kan Anden spela i gemenskapen mellan människan och naturen?
- Gud blir påtagligt närvarande i sakramenten: vattnet, brödet och vinet. Vad betyder det här för vår syn på naturen?

3.2. Tron och livsstilen (s. 38 samt s. 62-63 om andra kyrkors miljöarbete)

- Guds utgivande kärlek som alltings grund. Hur kan vi veta att detta är verklighetens kärna? Är det intuitivt eller enbart genom uppenbarelsen/Bibeln?

- Vad betyder de tre nyckelorden för oss?

Tacksamhet:

- Vad betyder det att vi alltid är mottagare innan vi kan vara medskapare och förvaltare? Men det finns ju också mycket som vi inte är glada och tacksamma över, hur skall vi bemöta detta?

Respekt:

- Inför storslagen natur upplever vi högaktning och förundran och glädje, men också fruktan och i dagens ekologiska kris kanske också skuld. Hur hanterar vi dessa känslor, hur kan de inspirera istället för att förlama?

Måttfullhet:

- Räcker det med måttfullhet, eller borde man tala om avstående, asketism? Hur skall vi förhålla oss till de exempel som ges av Jesus men också av andra förebilder i vår kristna tradition som t.ex. Franciskus av Assisi? Är det oppfyllbara ideal eller realistiska alternativ?

3.3. Kyrkans profetiska uppgift (s. 39 och s. 65)

- Kan vår folkkyrka vara en motkraft i samhället, som ifrågasätter vår nuvarande livsstil?
- Vilken är kyrkans relation till å ena sidan sysselsättning i hemlandet, å andra sidan internationell solidaritet? Hur är det med kärnavfallshanteringen och annan avfallshandel, är det etiskt hållbart att föra avfall till utlandet?
- Diskutera påståendet: "Det största hotet mot den nuvarande konsumtionskulturen är att allt fler skulle inse att de redan har allt som de behöver."
- Diskutera även de unga vuxnas förslag till kyrkan på s. 65 i Klimatprogrammet. Kunde något av dessa passa speciellt väl i just er församling?

DEL 4. Praktiska åtgärder

Läs detta:

Kapitel 3. Rekommendationer.

Ifall man väljer att diskutera församlingens miljöarbete berörs i första hand anställda och förtroendevalda, men andra intresserade och sakkunniga bör naturligtvis beredas möjlighet att delta.

Ifall samlingen riktar sig till församlingsbor i allmänhet kan tyngdpunkten läggas på punkt B, dvs. rekommendationer till enskilda medlemmar i kyrkan (men ingenting hindrar naturligtvis att man också behandlar miljödiplomet).

4.1. Rekommendationer för församlingarna (s. 42-50)

Miljödiplomet är ett handlingsprogram som både skonar miljön och innebär inbesparingar för församlingen. Kontakta vid behov sekreteraren för diakoni och samhällsansvar vid Kyrkans central för det svenska arbetet, (09) 1802 559, som svarar för miljöärenden i Borgå stift.

Det är bra om deltagarna har haft möjlighet att bekanta sig med kapitlet på förhand, och kanske också med material om miljödiplomet, ifall man inom församlingen funderar på att gå med i denna process. Det är även bra om diskussionen inleds av sakkunniga lekmän eller tjänstemän, som kan anpassa rekommendationerna till församlingen i fråga.

Frågor att diskutera:

- Hur har miljöfostran beaktats i er församling?

Församlingar som tagit i bruk miljödiplomet:

- Vilka erfarenheter har ni? Vad är lätt och vad är svårt att förverkliga?

Församlingar som inte tagit i bruk miljödiplomet:

- Vad skulle krävas för att ni skulle kunna ta i bruk miljödiplomet? Finns det eventuellt svårigheter och hur kunde dessa avhjälpas?

4.2. Rekommendationer för kyrkans medlemmar (s. 52-55)

Rekommendationerna avviker inte från de råd som olika miljöorganisationer ger, men det är ju inte heller avsikten.

Frågor att diskutera:

- Fundera över vilka förändringar som vi har lyckats och vilka vi har misslyckats med. Vad kan vara tänkbara orsaker till detta?
- Vad konkret kan vi göra i vår församling, utan att det uppfattas avskräckande och skuldbeläggande? Passar jippon och kampanjer?
- Hur kan miljöengagemanget komma till uttryck i gudstjänsten och i församlingsverksamheten inom de olika sektorerna?